

Two Teachers Two Roman Lots! Laugh*

Gülay BOLATTEKİN¹

Keywords

Rifat Ilgaz, Stephan Serin, Humor.

Abstract

Humor is a type of communication used by all segments of the society, which pushes the patterns by going beyond the ordinary and sometimes breaks them. Presenting things that cannot be said in different cases protects both the narrator and the listener / reader from the possibility of direct conflict. In the study, in which humor elements are handled in written works, there are elements that encourage all segments of society to think about the situation, behavior and character comedy in educational institutions.

Rifat Ilgaz wrote a critically acclaimed poetry hababam class is known in the literary world with his novel. In addition to the repressive attitude of the writers of the period, he seizes the opportunity to stay away from censorship and arrests. The author has had to endure many arrests and adverse conditions in prisons. The fact that he uses humor in his works as a tool that brings to light the reality that cannot be expressed and encouraged in matters that concern all segments of life such as economy, politics and education, both increased the expressiveness of his expressions and prevented arrests. The socialist-realist writer, who continues his teaching profession in different parts of the country, sheds light on the reality of the country by conveying the events witnessed in his works in a realistic and critical language as well as personal experiences.

The German author Stephan Serin, whose work titled Föhn mich nicht zuwe have examined, is also in an active working life as a teacher and writes with humor the reflections of the cultural differences he witnessed in his professional life, the injustice of income distribution, the distortions in the education system, and the lack of communication between parents and children, and aims to warn the society.

In this study, the humorous elements that show the problems in the educational life, which they meet at the common point in the two works of two authors of different nationalities, who are representatives of different generations, were analyzed comparatively with the text-based analysis method. After giving theoretical information about the concept of humor in the introduction, the lives of the authors and then the comparison of the works are given.

Article History

Received

29 Jan, 2021

Accepted

30 Mar, 2021

* Bu çalışma, Prof. Dr. Yılmaz KOÇ danışmanlığında tamamlanan "Die vergleichende Darstellung des Lehrerverhaltens in den Werken von Rifat Ilgazs „Hababam Klasse" und von Stephan Serins „Föhn mich nicht zu" aus der pädagogischen und humoristischen Sicht" başlıklı, Yüksek Lisans Tezinden oluşturulmuştur.

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0002-1231-7211. Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, gbolattekin@selcuk.edu.tr

İki Öğretmen İki Roman Bol! Kahkaha*

Anahtar Kelimeler

Rifat Ilgaz, Stephan Serin, Mizah.

Özet

Mizah, toplumun her kesimince alışılmışın dışına çıkarak kalıpları zorlayan ve kimi zaman bu kalıpları yıkan haliyle iletişimde başvurulan bir türdür. Söylenemeyecek şeyleri farklı kılıflarda sunması hem anlatıcıyı hem de dinleyiciyi/okuyucuyu doğrudan çatışma ihtimalinden korur. Yazılı eserlerde mizah öğelerinin işlendiği çalışmada eğitim kurumlarında geçen durum, davranış ve karakter komiği ile oluşturulan toplumun bütün kesimlerini düşünmeye sevk eden unsurlar bulunur.

Rifat Ilgaz, eleştirel bir dille kaleme aldığı şiirlerinin, yazılarının yanında filmleştirilen Hababam Sınıfı romanıyla yazın dünyasında tanınır. Dönemin yazarlar üzerindeki baskıcı tutumundan dolayı birçok kez tutuklanan ve cezaevlerinin olumsuz koşullarına katlanmak zorunda kalan yazar sansürden ve tutuklamalardan uzak kalma fırsatını mizaha sığınarak yakalar. Eserlerinde mizahı, hayatın ekonomi, siyaset, eğitim gibi her yaştan kesimini ilgilendiren konularında cesaret edilip söylenemeyen gerçekliği gün yüzüne çıkaran bir araç olarak kullanması hem ifadelerinin etkileyiciliğini artırmış hem de tutuklanmaların önüne geçmiştir. Öğretmenlik mesleğini ülkenin farklı noktalarında sürdüren toplumcu-gerçekçi yazar birebir yaşamışlıkların yanında tanık olunan olayları gerçekçi ve eleştirel bir dille eserlerine aktararak ülke gerçeğine ışık tutar.

Föhn Mich Nicht Zu adlı eserini incelediğimiz Alman yazar Stephan Serin de öğretmen olarak aktif çalışma hayatı içindedir ve meslek hayatında tanık olduğu kültürel farklılıkların yansımalarını, gelir dağılımı adaletsizliğini, eğitim sistemindeki çarpıklıkları, ebeveyn-çocuk iletişimsizliğini mizah ile kaleme alır ve toplumu uyarmayı hedefler.

Bu çalışmada farklı kuşakların temsilcileri olan farklı milletten iki yazarın eserlerinde ortak noktada buldukları eğitim-öğretim yaşamındaki aksaklıkların gösterildiği mizahi unsurlar, metne bağlı inceleme yöntemi ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Giriş bölümünde mizah kavramı hakkında teorik bilgiler verildikten sonra yazarların hayatına, ardından da eserlerin karşılaştırma bölümüne geçilmiştir.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih
29 Ocak 2021
Kabul Tarihi
30 Mart 2021

1. Giriş

İnsanoğlunun zorlandığı, duygu ve düşüncelerini karşı tarafa açıkça iletmediği durumlarda tercih ettiği anlatım biçimlerinden olan mizah, hem sözlü hem de yazılı/görsel anlatımda kullanılan bir ifadedir. Farklı duyuları bir arada uyarma yetisi anlatımın etkililiği yanında kalıcılığını da sağlar. Özellikle sözlü edebiyattan aktarılarak günümüze ulaşan ve aktarılmaya devam eden Nasreddin Hoca, Karagöz tiplerini bu geleneğin en bilinen temsilcilerindendir. Nasreddin Hoca ve Karagöz'ün siyasetten ekonomiye, insani ilişkilerden, toplum ve gündelik yaşama kadar iletişimde karşı tarafın rolünün ağır bastığı durumlarda birer zekâ örneği olarak takındıkları hazırcevaplılık tutumu benzer durumlarda başvuru kaynağı olur.

Mizah sözcüğünün kökeni incelendiğinde Nesin (1973: 15), Arapça kökenli sözcüğün halk arasında yanlış kullanıldığını ve doğru şeklinin alay şaka anlamına gelen "müzah" olduğunu belirtir. Mizah, "eski İngilizce'de, çizgi romanın edebi tarzı türü, ruh hali, keyiflilik, eski Fransızca'da ve Latince'de (h)umores kökeninden gelen (mizaç ve karakter belirleyici) vücut sıvıları, (h)umor ise nem, sıvı" (https://www.duden.de/rechtschreibung/Humor_StimmungFrohsinn, e: 16.01.2021) anlamlarına gelir. "Bazı şeylere neşeye ve sakinçe tepki verme yeteneği ve istekliliği, mizah tarafından belirlenen bir ruh halinin veya doğanın

dilsel, sanatsal ifadesi anlamları (duden.de/rechtschreibung/ Humor_ Stimmung_ Frohsinn, e: 16.01.2021) mizahın Duden Sözlüğü'nde ele alınan işlevleridir.

İletişimde olumlu rolü olan bu sakinliğe mizah kelimesinin Antik dönemde kullanılagelen anlamından hareketle Best (2011: 117), "iyi bir ruh halinin ön şartı olan vücut sıvılarının sağlıklı karışımı" benzetmesini yapar. Bu sağlıklı karışım yaşamın sunduklarına karşı bir cevaptır. "Yüksek karmaşıklık düzeyindeki bir uyarının, fizyolojik tepkeler düzeyinde büyük ve kesinlikle belirlenen bir tepki yarattığı tek yaratıcı eylem alanı" (Koestler, 1997: 10) olarak mizah, bireyin kabulü zor durumlara karşı kendini güvence altına alarak karşı çıkma yöntemidir. Bu aşamada mizahı yapan kişinin zekice kuracağı ifadeler için "basmakalıp düşünce ve alışkanlıklardan" (Koestler, 1997: 99) arınmış olması da gerekir. Cem (2007: 153), "mizah, hiciv ve ironinin de hayatın her türlü gerçeğini eğlenceli bir yönden görmek, olabildiğince kırgınlıklara meydan vermeden, ama gerçeklere biraz da abartıyla dikkat çeken" yaniyla kalıpların dışına çıkacağını belirtir.

Mizah, "nesnel gerçeklik ile öznel algı ve tasvir arasındaki tutarsızlığa dayanmaktadır ve aynı zamanda yaşamda bir öz eleştiri ve kendini iddia etme aracıdır" (Wilpert, 2001: 357). Mizahın oluşumunda ise zıddıyla bir arada bulunma mümkündür. Mizah "hem kendisi egemen sınıfların baskısıyla doğar, hem de kendisini doğuran egemen sınıfların baskısına maruz kalır" (Nesin, 1973: 12). İkisi arasındaki bu mücadelede ise Nasreddin Hoca, Karagöz gibi tiplerden bakıldığında değişen zaman koşullarına ve baskılara rağmen mizahi öğelerin geçerliklerini korudukları görülür. Kendi varlığını karşı tarafa ispatlama istenci birçok sanat dalında ön plana çıkar. Mizah da durum kelimelerin söz oyunları ile ne kadar başarılı ve zekice kullanılmasına bağlı olarak başarıya ulaşır.

Mizahın farklı sanat dallarında kullanımını vurgulayan Alay (2019: 22), "yaşanan gerçekliğe farklı bir bakış açısıyla bakabilen, sorgularken gülümseten, gülümsetirken düşündüren, düşündürürken farklı noktalara dikkatleri çekebilene" bir tarz olduğunu vurgulayarak mizahın önemini gösterir.

Mizahın iletişim çatışmalarını önleme fonksiyonu Yardımcı'nın da (2010: 36-37) üzerinde durduğu bir noktadır:

"Mizah hayatın akış hızına ve içinde var olunan yaşamsal sürecin nabzına göre kendi şerbetini ayarlayabilen bir anlatım dilidir. Öyle ki mizah, kimi zaman duvar kadar sert bir tavra bürünürken, kimi zaman da toplumsal gerilimlerin şiddetini azaltabilecek bir emniyet valfi olabilmektedir".

Mizahın gereği, bu valfi gerekli durumlarda kullanmaktır. Mizahı, küçük düşürücü, inciten kaba ifadelerden ayırmak gerekir. Aksi halde mizahın arka planda vurgulanan eleştirel fonksiyonu işlevini kaybeder.

"Her alışılmamış, gerçekdışı görüntü, bizde mizah tadını yaratmaya yetmiyor. Mizahın ortaya çıkabilmesi için, ilgisiz iki sınıfın yan yana getirilmesi, bunun sonucu alışılmadık bir görüntünün sağlanması yanında, bir de ortaya çıkan sonucun somut bir toplumsal durumu işaret etmesi gerekiyor. Mizahın bu üçüncü öğesine kısaca, toplumsal ilişki diyebiliriz" (Öngören, 1998: 28).

Ilgaz, yaşamın aksak yönlerini güldürü unsuru katarak düşündüren eserlerinde mizahı şiirin etkinliğiyle eş değer görür. Dolayısıyla mizahla örülmüş içeriğe sahip eserler diğer edebi türlerden daha az sanatsal değildir:

“Şiirde demek istediğimle, bugün mizahta yapmaya çalıştığım, birbirinden ayrı şeyler değil. Büyük zıtların, toplumu her bakımdan rahatsız ettiği bir ortamda yaşıyoruz. Mizah bu zıtları en başarılı şekilde belirtmeye yarayan bir yazı çeşni, bir görüş özelliği” (Ilgaz, 1962: 67).

Bu çeşni, yaşam kaygısını yumuşatan bir etkiye sahiptir. Koestler (1997: 9) “tek yararçı işlevi bizi yararçı baskılardan geçici bir süre için kurtarıp, rahatlatmasıdır” derken günümüz modern dünyasının kişiye uygulayacağı zorluklar karşısındaki etkisini tahmin edememiştir. Gülmenin, mizahın hayattaki birçok maddi kazançtan daha önemli olduğunu Kierkegaard (2013: 330), Tanrıların kendisine sunduğu gençlik ve güzellik önerisini reddedip “kahkaha benden yana olsun” tercihinde bulunarak göstermiştir.

Mizahta, yapan kişinin kurduğu ifadelerin sertlik derecesine göre bir ayırım yapılabilir. Öngören (1998: 31-32) mizahı “latife, şaka, nükte, iğne, taş, hiciv, alay” olarak sınıflandırmıştır. Sözün incelikli kullanılması olarak değerlendiren mizahın kavranabilmesi için karşı tarafın anlayışı da önemlidir. Örneğin latifeye alınan kişiler hoşgörüsüz olarak nitelendirilir. Üstü kapalı, kelime oyunları ile yapılan yermelere dâhil olan iğne ve taş arasında ince bir ayırım vardır. Taş ortaya atılan bir konu iken, iğne iki veya daha fazla kişi arasındaki özel bir konuya göndermede bulunur. Hiciv, içlerinde eleştiri oklarını en sert şekilde yöneten biçimdir. Alay ise söylenenin aksini şaka yollu ifade etme şeklidir. Bu ayırımıda mizahi öge ne kadar zekice kurulmuşsa etki gücü o kadar büyük olacaktır.

Normalin dışına çıkılarak güldürü eyleminde düşündürmeyi hedefleyen mizahta kişinin dış görünüşü, konuşması, davranışları gibi fiziki unsurlar birer araçtır. Çetin (2017: 286-294), bu fiziki özelliklerin çeşitliliğiyle mizahi on dört gruba ayırır. Bu ayırımıda mizahi öğeler ile eleştirilmek istenen kişinin/kişilerin ya da durumların özelliklerinin dikkate alındığı görülür. Karşı tarafın cinsiyeti, yaşı, uyruğu, genel kültürü gibi kişisel faktörlerin yanında dış faktörlerin (düşme, kayma vb.) etkilerinin de sınıflandırmada payı vardır. Çetin’in mizah çeşitleri ayırımı şu şekildedir:

- kişi mizahı: kişilerin konuşmaları ve davranışları normal kabulün dışındadır
- cahillik ve kültür mizahı: bilgiçlik taslamak, telaffuzda ve yazıda hatalı ifadelerle oluşturulur
- dil mizahı: ifadelerde mecaz ve şiveden kaynaklanan farklılıklarla komik durumlar ortaya çıkarılır
- giyim kuşam mizahı: alışılmışın dışındaki kıyafetler kullanılır
- davranış mizahı: kişilerin yaşları, cinsiyetleri ve sosyo-ekonomik koşullarına aykırı olarak bilinçli yaptıkları hareketler, jest ve mimiklerle sağlanır

- durum mizahı: irade dışında ani gerçekleşen olaylara verilen tepkiler ve iradeleri dışında maruz kalınan olaylarla oluşturulur
- vehim ürünü yakıştırmaz mizahı: korku, endişe uyandıran olaylara verilen abartılı tepkilerdir
- çocuk safiyeti mizahı: çocukların saflığından yararlanarak yapılan dolaylı anlatımdır
- tersinlemeli mizah: söylenen ya da yazılanın tam tersini kastederek oluşturulur
- beden yapısı mizahı: fiziki farklılıklardan (çok uzun / çok kısa boy, aşırı kilo) hareketle oluşturulur. Kişi kendini gülünç duruma sokarsa soytarıllık, kişi başkasını gülünç duruma sokarsa maskaralık adını alır.
- cinsiyet mizahı: müstehcenlik içerir
- ünlem işareti: ifade edilenden farklı anlam içeriği vurgulanır
- nükte: esprili, ince manalı, zekice oluşturulmuş ifadelerdir. Kızgınlık, nefret, öfke, intikam duygularının ifadesinde sık kullanılır
- şaka: kaba, kırıcı olabilir. Seviyeli, eğlenceli ve zeki haline latife denir.

Koestler (1997: 57), bu sınıflandırmayı “sözcük oyunları ve nüktencilik, insan ve hayvan, kişileştirme, çocuksu yetişkin, önemsiz ve yüceltilmiş, karikatür ve yergi, uygunsuzlar, kırkayak paradoksu, kaydırma, rastlantı, saçma, gıdıklama, palyaço, özgünlük, vurgu ve tutumluluk” başlıkları altında yapar. “Çocuksu yetişkin” (1997: 63) birçok yazarda ayrı başlıkta değerlendirilmeyen bir unsurdur. Koestler burada çocukların yaptığı takdirde onların saflığında görmezden gelinen kusurların yetişkinlerde garip kaçtığına dikkat çeker. “Yumuşak bir saldırganlık biçimine bürünmüş okşama” (1997: 80) olarak gıdıklama da ele alınan bir diğer farklı sınıflamadır.

Bütün sınıflandırmaların merkezinde güldürerek düşündürme bulunur. Söyleyiş şeklini kelime oyunları, imalarla zenginleştiren ayrımlar ise her durumda farklılık gösterebilir. Gülmekten kahkahaya hatta katılarak gülmeye doğru evrilen süreçte aşırılıkların dozu mizahı yapılan ögenin mesajını arka plana iteceğinden hem mizahçının hem de dinleyicinin tutumu önem kazanır.

2. Yazarların Edebi Kişiliği

Rıfat Ilgaz’ın *Hababam Sınıfı* ve Stephan Serin’in *Föhn mich nicht zu eserlerinde*, eğitim sisteminin eleştirilmesinden hareketle yönetimin, adalet sisteminin, ailelerin yanlış tutum ve davranışlarının mizahi unsurlarla göz önüne serildiğine tanık olmaktadır. Her ikisi de öğretmenlik mesleğini icra eden yazarların eserlerinde biyografik etkilerin izleri görüldüğünden yazarların yaşam hikâyelerine değinmekte fayda vardır.

1940’lı yılların savaşlarla çevrelenen zor yaşam koşullarında toplumun her kesiminin adil yaşam şartlarına sahip olmasını dileyen Rıfat Ilgaz, 1911 yılında Kastamonu’ya bağlı Cide ilçesinde dünyaya gelir. Kastamonu Muallim Mektebi’nden mezun olan yazar altı yıl ilköğretim öğretmeni yaptıktan sonra Gazi

Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'ne girer ve Türkçe öğretmeni olarak meslek hayatına devam eder. Yazın hayatına şiirle başlayan yazar *Nazikter* ve *Açıkgöz* gazetelerinde eserlerini yayınlatır. Hayatının sansür ve tutuklamalarla geçen zorlu kısmı Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Mim Uykusuz ile çıkardıkları Markopaşa dönemine denk gelir. 1947 yılında meslekten men edilen yazar gazetelerde yazmaya devam eder (Bkz. Ilgaz, 2011).

Sorunlu kişilerin Markopaşa'dan çözüm dilemeye yönlendirilmesi, halkın hayali bir karaktere umutlarını bağlaması devlete karşı yöneltilmiş somutlaştırılmış bir hicivdir. Saydur (2013: 9), Markopaşa dergilerinin halkı aydınlatmada başat rol oynadığını belirtir. "Sorunları saptama açısından 'yanlış ne, nereden ve nasıl başlatıldı?' sorularına en güzel yanıtı Markopaşacılar vermişlerdir" diyerek eserin yazın hayatındaki önemini vurgular.

1992 yılında aramızdan ayrılan Ilgaz, "Turhan Selçuk ve İlhan Selçuk'un çıkardığı Dolmuş dergisinde "Stepne" takma adıyla" yazın hayatında kimliğini gizlemek zorunda kalsa da toplumcu-gerçekçi şair olarak düşüncelerini dile getirmekten vazgeçmemiştir ([https:// kastamonu.ktb.gov.tr/TR-94813/rifat-ilgaz.html](https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-94813/rifat-ilgaz.html), e:16.01.2021). 'Stepne' takma adı Ilgaz'a, İlhan Selçuk yönetimindeki Dolmuş dergisinde yazarların her birinin dolmuşun bir parçası olan Vites, Dişli, Kriko gibi takma adları kullanmaları ve en son katılan Ilgaz'a yedek lastik anlamına gelen bu benzetmeyi uygun görmeleriyle belirlenmiştir (Bkz., Ilgaz, 2006: 5).

Bezirci (1985: 5), yaşadığı coğrafyanın savunucusu olan uzun yıllar birlikte çalıştıkları Ilgaz'ı, Batı Karadeniz'in simgesi olan Ilgaz Dağları'na benzetir. "Rıfat Ilgaz denilince kulağımda bir ezgi başlar. "İlgaz Anadolu'nun sen yüce bir dağısın." Hüzünlü olan, çok güzel olan, çakırkeyf bir gülümseme. Belki isim benzerliği, belki de yalnızlığı." Bezirci, *Hababam Sınıfı* eserinde bu gülümsemenin ardındaki hüznü yansıtan bir eser oluşuna dikkat çeker:

Rıfat Ilgaz da öğretmenliği elinden alınmış bir öğretmen. Türkiye'de tasdikname almış öğrenci kadar, okulundan uzaklaştırılmış bir öğretmenin öğrencilerinin civıltılarını, öteki öğretmenleri, okul ortamını özlemenin, bir sevgiliye hasret gibi, duman duman tüten bir şiiridir: Hababam Sınıfı (Bezirci, 1985: 5).

Eser ilk olarak İlhan Selçuk'un mizah dergisi Dolmuş'ta, Ilgaz'ın mahlası Stepne imzasıyla çıkmıştır. Turhan Selçuk tarafından resmedilen eser Ilgaz'ın "Kastamonu Lisesi'nde ve Kastamonu Muallim Mektebi'nde başından geçen ya da çevrede cereyan eden gerçek olaylardır. Romanda İnek Şaban, Güdük Necmi, Kalem Şakir, Sidikli Turan gibi tipler gerçek hayatta yaşamıştır" (Bezirci, 1985: 123). Halk içinden hikâyelerden oluşuyor olması eserin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Eser 1966'da Ulvi Uraz Tiyatro Topluluğu tarafından ilk defa ülkemizde ardından Japonya ve Avusturya gibi ülkelerde sahnelenmiştir (Bkz. Ilgaz, 2006).

Ilgaz'ın çocuğa gösterdiği önemi çocuğun eğitim ve öğretim hayatına verdiği özenle ölçen Kaya (2007: 136), Ilgaz'ı "tam bir eğitimci" olarak niteler. Hababam Sınıfı eserinin de üzerinde durduğu nokta geleceğin temsilcisi olacak çocukların gelişimine gösterilmeyen özeni mizahi öğelerle eleştirmektedir.

Föhn mich nicht zu eseri ile 2011 yılında çok satanlar listesine girerek adını duyuran Serin, 1978 yılında Doğu Berlin’de dünyaya gelmiştir. Potsdam’da siyaset eğitimi ve Fransızca öğrenimi gören Serin, Berlin’de öğretmenlik mesleğine devam etmektedir (Bkz., [https://www. rowohlt. de/autor /stephan-serin-197/](https://www.rowohlt.de/autor/stephan-serin-197/) e: 16.01.2021). 2000 yılından beri Berlin okuma kulübü “Chaussee der Enthusiasten” üyesi olan Serin, her Perşembe eserini dinleyicilere seslendirmektedir (Bkz. <https://www.voland-quist.de/autor/?151/Stephan+Serin/> e: 16.01.2021).

Serin, eserine ilham olan stajyerlik dönemini ve mizahı aynı potada birleştirir ve “stajyerlik harika bir ıstırap zamanıdır ve mizah tedavi açısından etkili bir ilaçtır” ([https:// www. tagesspiegel.de/berlin/lesung-live-aus-dem-klassenzimmer/3786778.html/](https://www.tagesspiegel.de/berlin/lesung-live-aus-dem-klassenzimmer/3786778.html/) e: 16.01.2021) sözleriyle yaşadıklarını mizahla dile getirmenin kendisine katkısını vurgular. Farklı milletlerden çocukların bir arada öğrenim gördüğü kurumlarda çalışan Serin, günümüzde öğrencilere kaliteli bir öğrenim olanağının sunulması hedeflenirken, meslek hayatında “pek çok öğrencinin dil ve dikkat eksiklikleri, hırslı veya ilgisiz veliler ve tam pozisyonla 70 saate varan bir çalışma haftası, öğretmenlerden çok şey talep ettiği için bazı öğrencilere en iyi pedagojiyle bile ulaşılamadığı” ([https:// www.tagesspiegel.de/berlin/lesung-live-aus-dem-klassenzimmer/3786778.html/](https://www.tagesspiegel.de/berlin/lesung-live-aus-dem-klassenzimmer/3786778.html/) e: 16.01.2021) itirafında bulunur. Kısa sürede çözümlenemeyen farklılıkların doğurduğu sonuçlar öğretmenlik mesleğinin tam anlamıyla uygulanabilmesine engel teşkil eder. Mizah bu aşamada kendini belirgin bir şekilde gösterir ve çözümlenemeyen unsurlar mizahlaştırılır. Serin, “başarısızlık bu işin bir parçası ve bu yüzden kendinize gülebilmelisiniz” ([https:// www.tagesspiegel.de/berlin/lesung-live-aus-dem-klassenzimmer/3786778.html/](https://www.tagesspiegel.de/berlin/lesung-live-aus-dem-klassenzimmer/3786778.html/) e: 16.01.2021) derken mümkün olduğunca fazla öğrenciye erişebilme ümidinin canlı tutulmasını salık verir. Eğitim-öğretim yaşamının aksak yönlerini mizahi bir dille eleştiren eserleri heterojen sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin yaşamına ayna tutması açısından da önemlidir.

Her iki yazar da farklı kuşakların ve milletlerin mensupları olmalarına rağmen buldukları ortak nokta geleceğimiz olan çocukların daha iyi koşullarda öğrenim görme haklarının olduğu ve öğretmenlik mesleğine ekonomik ve siyasal sorunların gölge olmaması gerektiğidir.

3. “Hababam Sınıfı” ve “Föhn Mich Nicht Zu” Romanlarında Mizahi Unsurlar

Türk edebiyatının gerçekçi-toplumcu yazarlarından olan Ilgaz’ın meslek hayatında başından geçenleri ve tanık olduklarını ele aldığı mizahi romanı *Hababam Sınıfı* okul, sınıf, yatakhane üçgeninde geçen olaylarda farklı nitelikte mizahi öğeleri barındırır. Öğretmenlerin fiziki kusurları en sık mizah unsuru yapılan konudur. Bu kusurlarda aşırılığa kaçan benzetmelerde maskaralığa varan yakıştırmalar yapılır. Ilgaz, özel okullarda düşük ücretle yaşlı öğretmenlerin çalıştırılmasını, öğretmenliğin mesleklerine gereken özeni göstermeyen kişiler tarafından maddi kazanç olarak görülmesini eleştirir. Vurdumduymaz, dikkatsiz hareketlerinden *Sallabaş* diye adlandırılan kimya öğretmeni derslerini uygulamalı olarak laboratuvarında işlemektedir. “Sallabaş, deney masasının başında kip cihazları, tüpler, balonlar arasındaydı. Gene her zamanki gibi geviş getiriyordu.” (Ilgaz, 2006: 105). Kimya öğretmeni *Sallabaş* bu esnada önlüğünün ceplerine doldurduğu fındıkları

yemektedir ve öğrenciler, öğretmenlerinin bu haline aşınadır. Fındık, öğrencilerin rahatlıkla ulaşamadığı bir besin maddesi olarak öğrencileri cezbeder. Öğrenciler, fındıkları ellerine geçirmek için dersi sabote ederler.

Tam tütün içine damlayacağı sırada Kalem Şakir:

“Pofff” diye bağırdı.

İstim üzerinde duran Sallabaş, tüpü de, şişeyi de attığı gibi geri kaçtı... Kaçmasıyla Tulum Hayri'nin fındık dolu elinin cepten kurtulması bir oldu... Avucundaki fındıklar da olduğu gibi yere dökülmüştü (İlgaz, 2006: 107).

Derste kimyevi malzemelerin kokusunun karısıyla arasını bozduğundan şikâyet eden öğretmen, kimya deneylerinde gerekli özeni göstermez ve patlamalara sebep olur. Öğrenciler de derslere karşı ilgisizdir ve bunun bütün sorumlusu öğretmenleriymiş gibi onlarla sürtüşme içindedirler. “[...] üstüm başım leş gibi laboratuvar koksun, yengeniz yanına bile yanaştırmasın beni evde. Siz bana fosforun bileşimlerinden Cevriye'den başkasını saymayın” (İlgaz, 2006: 106) sitemi öğrencilerin kelime oyunları ile kurduğu mizaha öğretmenlerin alet edilişini örnekler.

Föhn Mich Nicht Zu'da da dersin işlenebilmesi öğrencilerin tekeline bağlıdır. Öğretmen otoritesini kaybetmiştir ve öğrencilerin istedikleri saatte gelmeleri ya da gitmeleri öğretmenin dikkate alınmadığını imleyen bir tutumdur:

„Die Größe der Lerngruppe ist aus mehreren Gründen nicht definitiv zu bestimmen. Die Zahl der Schüler variiert im Verlauf einer Unterrichtsstunde erheblich. Sie sind nicht pünktlich, kommen frühestens nach 10 Minuten und verlassen den Raum gegen seinen Willen. Und einige, die die Zeit totschiagen sollen, kommen zum Unterricht“ (Serin, 2011: 108).

“Öğrenci grubunun büyüklüğü birkaç nedenden dolayı kesin olarak belirlenmemektedir. Öğrenci sayısı ders boyunca önemli ölçüde değişir. Öğrenciler dakik değildirler, en erken 10 dakika sonra gelirler ve öğretmenin isteğine karşı sınıfı terk ederler. Ve zaman öldürmek isteyen bazıları derse gelirler” (Serin, 2011: 108).

Yine kulakları iyi duymayan coğrafya öğretmeni Vakvak Rıza, öğrencilerin anlamadığı Farsça kelimelerle onları sözlü yapar. Bir yandan öğrencileri Farsça kelimeleri anlamamakla suçlarken diğer yandan öğrencilerin verdiği anlamsız cevapları işitemediğinin farkında değildir. Şimal ve Afrika hakkında bilgi vermesini istediği öğrenci: “Mısır üç kısımdır... Aşağı Mısır... Yukarı Mısır... Orta Mısır... Mısır'dan Nil nehri geçer. Nil nehri Mısır'a bereket getirir. Nil nehri büyük bir nehirdir, karşıdan karşıya geçmek için...” (İlgaz, 2006: 213-214) sözleriyle doğru cevabı veriyormuş izlenimi yaratır. Öğrencinin dudak hareketlerini gözlemlemekle yetinen öğretmen için bu cevap yüksek not verilecek niteliktedir.

Föhn Mich Nicht Zu'da benzer bir şekilde kişi mizahına örnek teşkil eden, fiziki sorunları sebebiyle görevlerini layıkıyla yapamadıkları halde çalışmaya devam eden ve komik duruma düşürülen öğretmenler vardır. Aşırı kilolu olan Bayan

Wanzel, “haftada 26 saat derste sadece bir kere sandalyeden kalkma / sechsundzwanzig Unterrichtsstunden in der Woche einmal vom Lehrstuhl aufstand”sı ile alay konusudur (Serin, 2011: 83). Bayan Wanzel’in mizaha alet edilen bu seçimini sınıftan çıkmak için kullanıyor olması eğitim politikasındaki aksaklıkların yansıması olarak işini sevmeyen öğretmenin kanıtıdır.

Öğrenciler ile öğretmenler arasında her iki tarafında ilgisizliğinden kaynaklanan iletişim problemi vardır. *Hababam Sınıfı*’nda öğretmenlerin Farsça kelimeleri kullanmasından kaynaklanan kuşak problemi *Föhn Mich Nicht Zu*’da yerini teknolojinin oluşturduğu bir kuşak farklılığına bırakır. Cep telefonlarını derste de yanında bulundurmak isteyen öğrenciler yasaklara uymayarak öğretmenlerinin seslerini ve görüntülerini kaydetmekte üstelik bir de sosyal mecralarda paylaşmaktadırlar. Teknolojiden uzak duran ama kız arkadaşının isteği üzerine cep telefonu kullanmaya başlayan Serin, sesini ayarlamayı ve kapatmayı bilmediği cep telefonu sebebiyle sınıfta komik duruma düşer ve derste çalmaya başlayan cep telefonunu “öğrencisi Karol’dan kapatmasını rica etmek zorunda kalır / er musste Karol bitten, sein Handy auszustellen” (Serin, 2011: 175). Öğretmenin bu hali sınıfta gülüşmelere, kahkahalara sebep olur.

Öğretmenlerin fiziki kusurlarından hareketle takılan lakaplar öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılır. Müdür yardımcısı tarih öğretmeni Mahmut Hoca’yı gören öğrenciler “Kel Mahmut, Hababam Sınıfı’nın kapısına dikilmiş, yırtınıyordu: Hangi eşek, bu başımda tepinen!” (İlgaz, 2006: 7) diye nitelerken çalıştığı okulda Serin kendisine, meslektaşları ve öğrenciler arasında cüce denildiğini öğrenir. Meslektaşı Bayan Jeschke, bir öğrencisine Serin’i tanıyıp tanımadığını sorar ve “Natürlich! Sie meinen den Zwerg“ / Tabii ki. Cüceyi kastediyorsunuz?” (Serin, 2011: 214) cevabını alır. Fiziki kusurlar öğrenciler için ayırt edici olmuştur. Diğer öğretmenler de benzeri benzetmelere maruz kalırlar:

„Lehrer waren schizo und wurden wegen ihres Alters Kadaver genannt, in einer größeren Ansammlung als Krampfadergeschwader. Der immer elegant gekleidete und mit spitzen Lippen und distinguiert schrägem Kopf durch die dreckigen Flure eilende Herr Menz war wegen seiner Homosexualität voll gaylord. Ich wurde aufgrund meiner Größe abwechselnd als Bonsai oder Nabelküsser titulierte. Herr Rauter, der zu viel redete, föhnte die Schüler zu. Die magenranke und auch sonst überall leidende Frau Flach hatte Mundgulli und Gesäßhusten, also einen schlechten Atem und Blähungen. Für Menschen mit Pickeln wurden alternativ die Bezeichnungen Akne -X und ClearasilTestgelände benutzt“ (Serin, 2011: 31).

Öğretmenler şizoydu ve yaşlarından dolayı varisli filolardan daha büyük bir kümede kadavra olarak adlandırılıyordu. Daima zarif giyinen ve sivri dili ve seçkin yamuk kafasıyla koridorlarda acele eden Bay Menz eşcinselliği yüzünden tam geylerin kralıydı. Ben boyum nedeniyle ara ara bonsai ve ara ara göbek öpen olarak adlandırıldım. Çok konuşan Bay Rauter, öğrencilerin kafasını ütülerdi. Mide hastası olan ve ayrıca her yerde acı çeken Bayan Flach’ın geçirtisi ve gazı, yani kötü nefesi ve

şişkinliği vardı. Aknesi olan insanlar için Akne-X ve Clearasil test bölgesi alternatif olarak kullanılan benzetmelerdi” (Serin, 2011: 31).

Öğrencilerin ortak özelliği öğretmenlerin zayıf yönlerini bilmeleri ve abartılı ifadelerden yararlanarak onların dikkatlerini dağıtmalarıdır. Dikkat dağıtma işlevi genelde sözlü ve yazılı sınavlar öncesinde yapılır. *Paşa Nuri* adlı tarih öğretmeni yazılı sınav yapacağı zaman öğrenciler askerlikle ilgili konuları açarlar ve öğretmenlerinin zor dönemlerde cesurca askerlik yapmasını överler. “Domdom Ali : “Yaşa hocam! Aslan hocam!” diye bağırды keyfinden. Bu bir işaretti. Bu işaret verildi mi herkes yerinden kalkar, hocayı omuzladığı gibi, sınıfı dolaştırıp, kürsünün üstüne oturturduk” (Ilgaz, 2006: 300). Öğrenciler nükteli konuşmalarla öğretmenleri etkilemenin yolunu bulmuşlardır ve böylelikle sınav olmaktan kurtulmuşlardır.

Föhn Mich Nicht Zu'da ise öğretmenlerin huyları yaşla ilişkilendirilir. Yaşlı olan öğretmenler sert görüntüleriyle disiplin kurma arayışındadırlar. Serin, staj döneminde kendisine eşlik eden Fransızca öğretmeni Bayan Reiz'ı, “eine steife, strenge, humorlose und zynische Kollegin um sechzig / altmışında katı, disiplinli, mizahtan anlamayan, alaycı bir meslektaş” (Serin, 2011: 43) olarak tanımlar.

İnsan davranışlarının tuhaflaştırılarak oluşturulan mizah türüne *Hababam Sınıfı*'nda sarhoş olan öğrencilerin davranışlarında rastlanır. Bu durum öğrencilerin öğretmenler üzerinde egemenlik kurmak istediği okulda öğrenciler için bir itibar kaybıdır. Sigara, alkol gibi alışkanlıklarını dersliklerde, yatakhane ve tuvaletlerde de devam ettiren öğrencileri sınıf arkadaşları idareye bildirir. “Hepsi de búbü gibi... Burunlarını ucunu görmeyen” (Ilgaz, 2006: 371) öğrencilere doktor raporu aldırılır ve bu raporlar öğrencilerin başka disipline aykırı bir eylemde bulunmamaları için korunur. Sonraki en ufak hatada okuldan atılma korkusu disiplin sağlamak için kullanılır. *Föhn Mich Nicht Zu*'da öğrencilerin bu tür alışkanlıkları sürdürdükleri ama okulda yakalanmadıkları görülür.

Öğretmenler ve öğrenciler arasındaki konuşmalarda taşlama ve hiciv örneklerine dâhil edebileceğimiz argo sözlere, alaycı lakaplara rastlanır. Öğretmenler kendi yetersizliklerini bastırırcasına öğrencilerin tembelliğinden yakınırılar.

“Kopyacılık sizde, yalancılık sizde, düzenbazlık sizde...[...] Kopyacılığın her türlüşünü bu sınıfta gördüm. Bir ders önce sıfır alan öğrencinin kâğıdına bakıyorum, bir ders sonra tam onluk kâğıt... Hani geçen ders yoklama kâğıdınızın altına ‘Namussuzum, kopya yapmadım!’ diye yazacaktınız (Ilgaz, 2006: 107).

Argo konuşma ifadelerinin sınav kâğıtlarına geçirilerek resmileştirildiği bir öğretmen-öğrenci iletişimde saygı ortadan kaybolmuştur. Hallet (2006: 150), “diğer insanlara ve öğrencilere saygı göstermeyen öğretmenlerin öğrencilerinden saygı bekleyemeyeceği gibi onları da eğitemeyeceğini” belirtir. Eğitim sisteminin bu acı gerçeğinin argo konuşma kalıplarıyla sevimlileştirilerek dikkat çekici olması sağlanmıştır.

Hababam Sınıfı kendi içinde küçük bir örgütlenme halindedir ve sınıfın kural dışı davranışlarına uyum göstermeyen, gerektiğinde bunlara karşı çıkan öğrenciler dışlanmaktadır. Bu sınıfa sonradan katılan ve uyum gösteremeyen Sivaslı öğrenci

grupları, “siz Sivaslı değil... Sivaslıların döküntüsünüz... Bu *Hababam Sınıfı* siz gelmeden önce gül gibi bir sınıftı. Bu çatapat siz gelmeden önce bu sınıfta yoktu. Bu sınıfta sizden önce espiyonluk da yoktu” (Ilgaz, 2006: 120) denilerek eleştirilir ve kendilerinin işlediği suçu kabul etmeye zorlanırlar. Disiplin yetkisinin idareden ve öğretmenlerden öğrencilere geçtiği *Hababam Sınıfı*'na karşı gelmek iktidar güce kafa tutmaya benzer. Okula sonradan gelenler bu sınıfın imtiyazlı oluşunu, kendi kurallarını koyuşunu kabule ve öğretmenleri oyuna getirişini izlemeye zorlanmaktadır. Toplumun birçok katmanında görülen iktidar mücadelesi mizah aracılığıyla daha küçük ve masum görülen bir grupta canlandırılmıştır.

Mizahın anlamsız sözcüklerle yapıldığı örnekler *Hababam Sınıfı* adlı eser başlığıyla bir örnek oluşturur. *Hababam* kelimesi “teşvik ve teşci deyimi” (<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/hababam>, e: 16.01.2020) olan “Ha Babam De Babam” söz grubunu çağrıştırıyor olsa da tek başına bir anlamı yoktur.

Biz Hababam Sınıfıyız, Hababam!

Sevgi nedir hiç bilmeyiz, Hababam!

Azar, cop, dayak!

Hababam, Hababam, Hababam,!

Hababam, Hababam, Hababam,!

Ya kalmak, ya kovulmak!

Ha...Ba...Bam..., Ha...Ba...Bam..., Ha...Ba...Bam...,! (Ilgaz, 2006b: 98).

Sözlü sınavlarda birbirine kopya vermeye çalışan öğrenciler sözcük oyunları ile öğretmenlerini alaya alırlar:

Susak Cafer: Tanzimat Edebiyatı? Çalıştın mı?

Adıbelli: Çalıştım Tanzimat edebiyatına, Hocam!

Susak Cafer: Söyle bakalım, Hamid'in asıl vazifesi nedir?

[...]

Kalem Şakir: Ulan at bir şey

Adıbelli: Atçılık efendim!

Kalem Şakir: Elçilik ulan, elçilik...

Adıbelli: Otelcilik (Ilgaz, 2006a: 40).

Hayvan adlarından yararlanılarak oluşturulan takma adlardan biri olan *İnek Şaban* adı hem kişi mizahını hem de çocuk saflığı mizahını örnekler. Aynı zamanda inek kelimesi ezberci eğitimin göstergesi ve eleştirisidir. Öğretmen, derse girer girmez öğrencilere “geçelim şu ezbere, hazırdır inşallah” (Ilgaz, 2006a: 47) tehdidini yöneltir. Sınıftaki öğrenciler arasında yumuşak başlılığı ve çocuksu tavırlarıyla *İnek Şaban*, itaatkâr bir şekilde ezberlerini sunar.

Cüceloğlu (2013: 181), Mustafa Satı'nın ezber bilgi için “anlaşılmadan yenen şeyler, kabuklarıyla beraber yutulan ve sonuçta hazmedilemeyen çekirdeklere benzer” sözüne dikkat çeker. Sınav dönemlerinde not kaygısıyla öğrenilen bilgilerin bir

yararı olmadığı vurgulandığı eserde, çoğunlukla dalga geçilen İnek Şaban “çocuksu saflık mizahına” örnek teşkil eder ve kendisine yöneltile alaycı ifadelerle daha yumuşak tepki vermesiyle ön plana çıkar. Kendisine söylettirilen konuşmalarda didaktik bir mesaj verilir:

Bütün edebiyat kitabını ezberledim. İçinde düşmanlık, suçlamak, yasaklamak üzerine her şey var. Dostluk sevgi üzerine tek satır yok. [...] Aç kalmak, açık kalmak korkutmuyor beni! Sevilmemek, sevgiden yoksun kalmak acı geliyor. Bozuk olan bir şey var bu okulda. Kitaplar mı, dersler mi, öğretmenler mi, idare mi bilmiyorum. Bizi sevgiden yoksun bırakan bir şey var! (İlgaz, 2006b: 97).

Okuyucuyu hep gülümseten eserde, duygusallığın ağır bastığı ve ani bir duygu geçişiyle etkileyciliği arttırılan ifade eleştirilen noktaların iyileştirilmesine çözüm içerir. Çocuk saflığına büründürülen karaktere söylenen bu ifadeler eğitim-öğrenim yaşamında başarıyı yakalamanın katı kurullarla çizilemeyeceğini gösterir. Mesleğini severek yapmayan kişilerin topluma zarar verdiği vurgulanır. Benzer mesaj *Föhn Mich Nicht Zu*'da da vardır. Eser boyunca öğretmenlerini ciddiye almayan, eleştiren onlarla dalga geçen öğrenciler kendilerine ilgi ve sevgiyle yaklaşıldığında şaşkınlıkla birlikte olumlu bir yaklaşım sergilerler:

„Die 9b besteht aus fünfundzwanzig Schülern (dreizehn Jungen und zwölf Mädchen) [...] Die Schüler haben es schnell gemerkt, dass ich sie als Individuen mit eigener Persönlichkeit ernst nehme und ihnen zuhöre. Gemeinsam haben wir zunächst die Ursachen der Unterrichtsstörungen und intersozialen Spannungen ermittelt“ (Serin: 2011: 108).

“9b, yirmi beş öğrenciden (on üç erkek ve on iki kız) oluşuyor. Öğrenciler onları kendi şahsiyetleriyle bir birey olarak ciddiye aldığımı ve onları dikkatle dinlediğimi hemen fark ettiler. Birlikte ilk olarak ders aksaklıklarının ve toplumlararası gerilimlerin sebeplerini bulup ortaya çıkardık” (Serin: 2011: 108).

Karakter ve kişisel özelliklerin ön planda tutularak oluşturulan mizahi öğelerin başkahramanı öğretmen ve öğrencilerin davranışlarında meydana gelen bu ani değişim güldürünün ardındaki didaktik mesajı göstermeye yarayan bir yöntemdir.

4. Sonuç

Hababam Sınıfı ve *Föhn Mich Nicht Zu*'da eğitim sisteminin aksaklıkları, öğretmenlik mesleğinin önemini ve saygınlığını yitirmesi, her yaşta bireyler arasındaki iletişimde menfaat ilişkilerinin ön planda tutulmasının zararları mizah aracılığıyla vurgulanmıştır. Eğitim ve öğretim alanındaki eksikliklerin hayatın bütün aşamalarını ve geleceği olumsuz etkileyeceği kaygısı güldürü öğeleriyle işlenmiş ve etkileyciliği arttırılmıştır.

Eğitim kurumlarının modern dünyada ticaret merkezi haline dönüştürülmesi, öğrenci-öğretmen etkileşimini olumsuz etkilemektedir. Kuşak farklılığını ortadan kaldıran saygı ve hoşgörü kuralları yerini küçük görme, alay etme gibi davranış kalıplarına bırakmıştır. Kuşaklar arasında giderek açılan teknoloji ve dil kaynaklı uçurumların çatışmaları artırdığı ve bu sorunun çözülmediği takdirde okuldan

aileye, aileden okula bir eksenden başlamak üzere toplumun diğer katmanlarına da yayılacağı görülmektedir.

Her ikisi de öğretmen olan farklı iki milletten yazarların kahramanlarına durum, kişi, dil, korkutucu, çocuk saflığı, beden yapısı mizahı kullanarak eleştirel bir dille düşüncelerini dillendirdikleri görülmüştür. Bu durum ömrünün önemli kısmını gözaltında geçiren Ilgaz ve henüz stajyerlik döneminde mesleğini kaybetme endişesi taşıyan Serin için yükümlülükten uzak tutan bir seçenek olarak gözükümüştür. *Hababam Sınıfı*'nda sözcük oyunlarında kullanılan sözcükler daha çok fiziksel özelliklere göre belirlenmişken *Föhn Mich Nicht Zu*'da müstehcenlik içeren benzetmelerin yapıldığı görülmüştür.

Her iki eserde de öğretmenlerin yaşları, cinsiyetleri, hastalıkları ve fiziksel özelliklerinden hareketle davranış mizahına başvurulmuştur ve bunlarla eğitim sisteminin yetersizliği, aksayan yönleri gösterilmiştir. Kuşaklar arası yaş farkının en çok olduğu *Hababam Sınıfı*'nda Farsça ve Türkçe terimlerin çatışmasının yerini, *Föhn Mich Nicht Zu*'da teknoloji kaynaklı anlaşmazlıklar almıştır.

Güldürü öğelerinin ardında öğretmenlik mesleğinin önemi, öğretmenin her yaşta her dönemde kendisini geliştirmek zorunda olduğu mesajı açık bir biçimde ortaya konmuştur. Öğrencilerin okul yaşantısına ve öğretmenlerine karşı takındıkları olumsuz tutumun faili ne sadece öğretmenler ne de sadece öğrencilerdir. Kolektif bir çözümün bulunması iki taraf için de gereklidir.

Kaynakça

- Alay, O. (2019). Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci. Türk Dili Dergisi.
- Best, O.F. (1976). Handbuch Literarischer Fachbegriffe. Fischer Taschenbuch Verlag. Frankfurt am Main.
- Bezirci, A. (1985). Rıfat Ilgaz Yaşamı, Şairliği, Yazarlığı. Çınar Yayınları. İstanbul.
- Cüceloğlu, D. Ve Erdoğan, İ. (2013). Öğretmen Olmak, Bir Can'a Dokunmak. Final Kültür Sanat Yayınları. İstanbul.
- Çetin, N. (2017). Roman Çözümleme Yöntemi. Akçağ Yayınları: Ankara.
- Hallet, W. (2006). Didaktische Kompetenzen Lehr- und Lernprozesseerfolgreich Gestalten Klett- Lernen und Wissen: Stuttgart.
- Ilgaz, R. (1962). Rıfat Ilgaz Konuşuyor. Eylül. Yelken. S.8.
- Ilgaz, R. (2006). Hababam Sınıfı. 50. Yılı Özel Baskısı. Çınar Yayınları. İstanbul.
- Ilgaz, R. (2006a). Hababam Sınıfı Baskında. Çınar Yayınları. İstanbul.
- Ilgaz, Rıfat. (2006b). Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı. Çınar Yayınları. İstanbul.
- Kaya, Öznur Özgür. (2007). Rıfat Ilgaz'ın Eserlerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Nesin, A. (1973). Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı. Akbaba Yayınları. İstanbul.
- Öngören, F. (1998). Türk Mizahı ve Hicvi. İş Bankası Yayınları. İstanbul.

- Kierkegaard, S. (2013). Kahkaha Benden Yana. (Çev. Nedim Çatlı), Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Koestler, A. (1997). Mizah Yaratma Eylemi (Çev. Sevinç Kabakçioğlu, Özcan Kabakçioğlu). Iris Yayıncılık. İstanbul.
- Saydur, M. (2013). Markopaşa Gerçeği. Çınar Yayınları. İstanbul.
- Serin, S. (2011). Föhn Mich Nicht Zu aus den Niederungen deutscher Klassenzimmer (8. Auflage). Germany: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Taş, C. (2007). Aziz Nesin'in "Yaşar ne Yaşamaz", Carl Zuckmayer'in "Köpenickli Yüzbaşı" ve Friedrich Dürrenmatt'ın "Büyük Romulus" Adlı Eserlerinde Mizah, Hiciv ve İroni, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yardımcı, İ. (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(2), 1-41.
- Wilpert, G. (2001). Sachwörterbuch der Literatur. Alfred Kröner Verlag. Stuttgart.
- <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/hababam>, (16.01.2020)
- <https://kastamonu.ktb.gov.tr/TR-94813/rifat-ilgaz.html>, (16.01.2021).
- <https://www.voland-quist.de/autor/?151/Stephan+Serin>, (16.01.2021).
- <https://www.rowohlt.de/autor/stephan-serin-197>, (16.01.2021).
- <https://www.tagesspiegel.de/berlin/lesung-live-aus-dem-klassenzimmer/3786778.html>, (16.01.2021)

Strategic Research Academy ©

© Copyright of Journal of Current Researches on Social Science is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.